

ביאורים

כפי שראינו בגמרא בפסחים ישנם ארבעה קניינים אותם קנה ה' בעולמו - תורה, שמים וארץ, ישראל ובית המקדש. במה שונים ארבעה אלו מכל שאר הבריאה שזכו להיקרא קניין? הרי כל מה שברא ה' בעולם שייך לו באותה מידה ובמה נתייחדו אלו?

קיים הבדל מהותי בין מה ששייך לה' לבין מה שנקרא 'קניו' לו. מצד השייכות, כל הבריאה כולה שלו היא, ואין שום דבר שיוצא מתחת רשותו. מה שמבדיל בין מה ששייך למה שקניו הוא שבקניין יש מיוחדות וייחודיות, כלומר הדבר הקניו הוא יחיד בעניינו, אין דומה לו ואין בריאה אחרת מצטרפת אליו. לדוגמה, הים שייך לה' מצד מה שברא אותו, אך מכיוון שהים אינו שלם אלא אם יש בסמוך לו יבשה, וכן היבשה אינה שלמה אלא אם יש בסמוך לה ים, שהרי כל אחד מהם הוא גבולו של השני ועל כן הכל חלק ממכלול אחד ואין מיוחדות באף אחד מהם בפני עצמו לולא שהשני היה מתלווה ונספח אליו, על כן הים והיבשה אינם מכוונים בשם קניין, שזהו שם המורה על דבר יחיד ובלעדי שאין דבר אחר המצטרף אליו.

מה שמיוחד בארבעת הקניינים הללו הוא שכל אחד מהם יחיד בסוגו ועומד בפני עצמו. כל נברא שאינו מייצג את מטרת הבריאה בלי הפכו, אינו נקרא 'קניין', ואילו ב'ציר המרכזי' של המטרות האלויות בעולם: תורה, ישראל ובית המקדש, המגמה האלוהית מופיעה באופן מרכזי בנברא אחד. משום כך, מלבד מה שישאל מכוונים בניו של ה', מצד המקור ממנו יצאו וקישורם אליו, כפי שראינו בימים הקודמים, עוד נקראו בשם קניינו של ה', מפני שאין שום אומה אחרת הנלווית אליהם ומצטרפת לעניינם.

הרחבות

• קנייניו של הקב"ה

וַיְמַהֲרֵן שְׂאֵלוֹ ד' דְּבָרִים דְּוָקָא וְנִקְרְאוּ קְנִינֵו. הַרְבַּ מְנַחֵם מְנַדֵּל שְׁנֵיאוֹרְסוֹן (הַרְבִּי מְלִיבְאוּוֹיטְש)
 עומד על משמעות ייחוס נבראים מסוימים כקנייניו של הקב"ה: "אף שכל העולם כולו הוא קנינו של הקב"ה להיותו בורא העולם, מכל מקום ענין זה אינו ניכר בהעולם מצד עצמו... רק על ידי ביטול ישות העולם (התבטלות בפני הקב"ה), ההדבקות חומריות והעלאתו למעלה, אפשר להכיר בענייני העולם שמציאותם היא 'אמיתת המצאו'. במבט ראשון איננו רואים קדושה בתוך המציאות, אולם לאחר השתדלות ושימת לב אנו מכירים בכך שבכול יש קדושה. עם זאת, הדברים שנקראים 'קניינים' של הקב"ה אינם מצריכים עבודה על מנת שיבטאו את קישורם לבורא: "שדברים אלה כמו שהם הרי הם ברשותו של הקב"ה לפי שכל עניינם וגדרם הוא גילוי אלקות". ארבעת הקניינים הללו הם כמו התורה, שמבטאת את רצון ה' גם כשהיא עוסקת בענייני עולם הזה. כך גם בית המקדש "זה שהוא בית גשמי, בנוי מדברים גשמיים כו', אינו מְגַרֵעַ מענין השראת השכינה שבמקדש, והקב"ה נמצא ומתגלה שם בכל עצמותו" [ליקוטי שיחות לה, לך-לך, א].

המהר"ל המבואר 'קול חי'

וְאָמַר עוֹד, כִּי יִשְׂרָאֵל הֵם אֶחָד מֵאַרְבָּעָה קְנִינִים שֶׁקָּנָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ. וְרִצָּה בְּזֶה, כִּי קָשֶׁם שִׁשְׂרָאֵל נִקְרְאוּ בְּנִים מִצַּד כִּי הֵם נִמְצְאוּ מֵאֵתוֹ יִתְבַּרְךָ, כְּמוֹ שֶׁהִתְבָּאָר לְמַעְלָה, כִּף הֵם קָנִינוּ. וְרִצָּה לוֹמַר, שֶׁהֵם שְׁלוֹ לְגַמְרִי, וְדָבָר זֶה גַם כֵּן קִשּׁוֹר וְצָרוּף גָּמוֹר. וְזֶה, יֵשׁ יֵשׁ דָּבָר שֶׁהִיָּה נִמְצָא מֵאֶחָד, וְאִינוֹ קָנִינוּ לְהִיּוֹת בְּרִשּׁוֹתוֹ. וְיֵשׁ דָּבָר שֶׁהוּא קָנִינוּ שֶׁל אָדָם, וְהוּא בְּרִשּׁוֹתוֹ, אָבֵל 'אִינוֹ נִמְצָא מֵאֵתוֹ. כִּי הֵבֵן הוּא נִמְצָא מִן הָאֵב, וְאִינוֹ קָנִינוּ. וְהַעֲבָד הוּא קָנִינוּ שֶׁל הָאֲדוֹן, וְהוּא בְּרִשּׁוֹתוֹ לְגַמְרִי, וְאִינוֹ נִמְצָא מֵאֵתוֹ. וְכַבֵּר בְּאַרְנוֹ דָּבָר זֶה לְמַעְלָה שֶׁעַל זֶה אָמַר הַפְּתוּב (דְּבָרִים ל"ב, ו'): הֲלוֹא הוּא אֲבִיךָ קִנְיָ וְגו'.

וַיְמַהֲרֵן שְׂאֵלוֹ ד' דְּבָרִים דְּוָקָא וְנִקְרְאוּ קְנִינֵו, נִתְבָּאָר בְּמִקּוּם אַחֵר. כִּי שְׂאָר דְּבָרִים, אָף עַל גַּב שֶׁהֵם שְׁלוֹ, כִּי גַם הֵם שְׁלוֹ, כְּדִכְתִּיב (תְּהִלִּים צ"ה, ה'): אֲשֶׁר לוֹ הַיָּם, וְאִין זֶה קָנִינוּ, מִפְּנֵי שְׂאִין הַיָּם מִצַּד עֲצֻמוֹ לְבַד שְׁלוֹ, וְרַק עִם דָּבָר אַחֵר, כְּדִכְתִּיב (ש"ס): וַיִּבְשֹׁת יְדֵי יָצְרוֹ, וְלֹא נִקְרָא דָּבָר זֶה קָנִינוּ, כִּיֵּן שְׂאִינוֹ שְׁלוֹ מִצַּד עֲצֻמוֹ בְּלִבָּד. וְכֵן הִבְשָׁה גַם כֵּן אִינוֹ שְׁלוֹ מִצַּד שֶׁהוּא יִבְשָׁה בְּלִבָּד, רַק הִנִּיבְשָׁה וְהַיָּם בְּיַחַד הֵם שְׁלוֹ, וְאִין זֶה קָנִינוּ וְצָרוּף גָּמוֹר כְּאֲשֶׁר אִינוֹ צָרוּף מִיַּחַד, כְּמוֹ שֶׁהִתְבָּאָר לְמַעְלָה, כִּי הַצָּרוּף שְׂאִינוֹ מִיַּחַד אִינוֹ צָרוּף גָּמוֹר. וְכֵן הַפְּסָף הוּא שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׂנֶאֱמַר (ח"ב ח"א): לִי הַפְּסָף, אָבֵל אִין הַפְּסָף מִצַּד שֶׁהוּא כְּסָף הוּא שְׁלוֹ, שֶׁהִי נֶאֱמַר גַּם כֵּן (ש"ס): וְלִי הַזָּהָב, וְכֵן כָּל הַדְּבָרִים. אֲמַנְם אֵלוֹ ד' דְּבָרִים הֵם אֶחָד, וְאִין שְׁתוּף לָהֶם עִם זֻלְתָּם, וְאֵם כֵּן הֵם שְׁלוֹ מִצַּד עֲצֻמוֹ בְּלִבָּד, וְזֶה נִקְרָא קָנִינוּ גָּמוֹר. כִּי הַתּוֹרָה הִיא שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְאִין דָּבָר מִשְׁתָּף עִמּוֹ, וְלִפְיָכָף הִיא קָנִינוּ לְהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, נִקְנָה לוֹ לְגַמְרִי. וְכֵן הַשְּׁמַיִם וְאָרֶץ, לֹא תִמְצָא דָּבָר עִם שְׁמַיִם וְאָרֶץ. וְאֵל יִקְשָׁה לָךְ כִּי גַם שְׁמַיִם וְאָרֶץ 'מְחַלְקִים, אִין זֶה קִשְׂיָא, כִּי שְׁמַיִם וְאָרֶץ הֵם כְּמוֹ דָּבָר אֶחָד, כִּי הֵם מִתְחַבְּרִים יַחַד, וְדָבָר זֶה אִין כְּאֵן מְקוּמוֹ, וְהוּא מְבָאָר. וְכֵן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁהוּא יַחִיד, שְׂאִין עוֹד אֶחָד, לְכָף הוּא קָנִינוּ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְכֵן יִשְׂרָאֵל הֵם עִם אֶחָד, הֵם קָנִינוּ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. וְהִי הַדְּבָר מְבָאָר, כִּי קָנִינוּ נִקְרָא דָּבָר שְׁלוֹ, קָנִינוּ לוֹ לְגַמְרִי מִצַּד עֲצֻמוֹ, כְּבִמָּה שֶׁהוּא מִיַּחַד אֵלֵינוּ. וּמִפְּנֵי זֶה אֵלֵינוּ אֲרַבְעָה דְּבָרִים הֵם נִקְנִים לוֹ לְגַמְרִי, אַחֵר שְׂמִצַּד עֲצֻמוֹ הֵם אֵל הַשָּׁם יִתְבַּרְךָ.

אמרו חכמים, שעם ישראל הוא אחד מהקניינים שקנה הקב"ה בעולמו. רצונם לומר בזה, שכשם שישאל נקראים בנים למקום, מפני שהם נבראו ממציותו האמיתית והמוחלטת, כמו שהתבאר, כך הם גם קניינו. כלומר, הם שייכים לו באופן מוחלט, ודבר זה מורה על קשר ודיבור הגמור. ביאורם של דברים, יש דבר הנמצא בעולם, שאינו קנינו של מי שהביאו לעולם ואינו ברשותו. ויש דבר הנמצא בעולם, שהוא קנינו של אדם וברשותו, אף 'שאורו אדם אינו מי שהביאו לעולם. דומה הדבר לבן, הנמצא בעולם מכוון של האב, אבל הבן אינו קנינו של האב. ולעומתו העבד הוא קניין האדון, והוא לגמרי ברשותו, אף שהאדון לא הביאו לעולם. דבר זה בארנו בפרק ב, ומסיבה זו אומר הכתוב: הלא הוא אביך קנך וכו'.

מה שהזכירו חכמים ארבעה דברים אלו שהם קנינו של הקב"ה, התבאר במקומות אחרים. אומנם מצאנו דברים נוספים שנאמר עליהם שהם שייכים לקב"ה, לדוגמה על הים נאמר: אשר לו הים, אם כן מדוע אינו נחשב בין קנייני הקב"ה? אלא שיש הבדל בין ארבעה דברים אלו לשאר דברים. הים אינו יחידה עצמאית, שהיא קנינו של הקב"ה, אלא הוא של ביחד עם דבר אחר, שנאמר: ויבשת ידיו יצרו. הים עם היבשה יחדיו הם קנינו ולא כשהם בנפרד, לכן מנו חכמים רק את אותם הדברים שהם קנינו כאשר הם עומדים בפני עצמם. גם היבשה כשלעצמה אינה של ה', אלא היבשה והים הם קנינו. כאשר הקניין הוא דבר העומד בפני עצמו, מלמד הדבר על ייחודיות הקשר, וזרק קשר ייחודי הוא קשר גמור, כמו שהתבאר למעלה. גם על הכסף נאמר שהוא של הקב"ה, שנאמר: לי הכסף, אבל הכסף אינו קנין העומד בפני עצמו, אלא יחד עם הזהב, שנאמר: ולי הזהב, וכן הוא בשאר הדברים. רק אותם ארבעה דברים שהזכירו חכמים הם קניין עצמי, מבלי צירוף של דבר נוסף לאף אחד מהם. אם כן הם של הקב"ה מצד עצמם, ודבר זה הוא קניין באופן מוחלט. התורה של הקב"ה ואין שום דבר המצטרף אליה, לכן היא קניין הקב"ה, הקניו לו קניין מוחלט. וכן השמים והארץ הם קנין, לא תמצא דבר המצטרף אליהם. ואל תקשה ששמים וארץ הם שני דברים שמצטרפים זה עם זה, כי אין זו קושיה, לפי ששמים וארץ נחשבים כמו דבר אחד, כי הם מתחברים יחד ליחידה אחת. ואין המקום כאן להרחיב בענין זה. גם בית המקדש הוא יחיד, שאין מתחבר אליו דבר נוסף, לכן הוא קניינו של הקב"ה. כמו כן ישראל הם קניינו של הקב"ה, שנאמר: ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. נמצא דבר זה מבואר, קניין נקרא דבר שהוא שלו, הקניו לו קניין גמור, כשהוא לעצמו ומיוחד אל הקונה. מפני זה רק ארבעה דברים אלו נחשבים כקניינים לו לגמרי, כיון שהם מצד עצמם שייכים לקב"ה.

ישראל בנינו
וקנינו של הקב"ה

קניין פירושו
שייכות עצמית
מוחלטת